

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע שלח תשפ"ד

אז מי נתן את ההוראה? מי יזם? ואיך לומדים פרשיה בתורה? הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

השבוע חל יום השנה הכ"ט להסתלקותו לגנוי מרומים, של מו"ר מרן הגאון הגר"ש ישראלי זצ"ל, נשיא ומייסד "ארץ חמדה", שלימד אותנו להעמיק בלימוד התורה, תורת ארץ ישראל הכללית והפרטית. כמה סימלי שיום פטירתו חל בשבוע של פרשת שלח, יהיו גם דברים אלה לעיני הטהורה והקדושה.

פרשת המרגלים יכולה להוות הצעה למודל לדרך לימודית. לדרך זו יש משמעות כללית כאשר אנו נקראים להביע עמדה בנושאים אקטואליים או עקרוניים. ראשית נציב את האתגר.

בפרשת שלח היוזמה לשליחת המרגלים מגיעה מהקב"ה, המצווה את משה רבנו כחלק מהכנות הכניסה לארץ: "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיְחַדְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִשְׁחֵה אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ כָל נְשִׂיא בְהֵם" (במדבר יג, ב).

בספר דברים התיאור שונה לכאורה בתכלית: "וְרָאָה נְתַן יְקִיָּה אֶלְהֵיךָ לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ עֲלֶיהָ רֵשׁ כְּאִשׁר דִּבֶּר יְקִיָּה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֵל תִּירָא וְאֵל תַּחַת: וַתִּקְרְבוּן אֵלַי פְּלִקָם וְהִאֲמָרוּ וְשָׁלַחְהוּ אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיְחַדְרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבּוּ אֲתָנוּ דִּבֶּר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נָעַלְהָ בָּהּ וְאֵת הָעֵרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ: וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדִּבְרֵי וְאֶקַּח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵם אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטוֹ" (דברים א, כא – כג). היוזמה למשלוח מרגלים על רקע ההכנות לכיבוש ארץ כנען עולה גם כאן, אך היא מתוארת כיוזמה של העם, שמקבלת תמיכה גם מצד משה רבנו. לכאורה, נוצר כאן מצב מטריד – אז מה באמת קרה? מי יזם? חז"ל הציגו פתרון: "אמר ריש לקיש: 'שְׁלַח לְךָ' (במדבר) - מדעתך, וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו? והיינו דכתיב: וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדִּבְרֵי (דברים), אמר ריש לקיש: בעיני - ולא בעיניו של מקום" (סוטה דף לד ע"ב).

רש"י צועד בעקבותיו של ריש לקיש ומתרגם: "שְׁלַח לְךָ - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, ומשה נמלך בשכינה. אמר (הקב"ה למשה) אני אמרתי להם שהיא טובה ... חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו".

גישה זו מבוססת על ההנחה שמדובר בסיפור אחד, חלקו הראשון מופיע בספר דברים והתגובה בספר במדבר. מעולם לא הייתה יוזמה חיובית של הקב"ה בנושא זה, אלא מתן רשות בדיעבד ללכת בדרך שבני ישראל ומה בחרו בה.

קולמוסי רבים נשתברו בניסיונות להסביר למה לכתוב את הדברים בדרך זו? ולמה מותר להוציא את המופיע בפרשת שלח, לכאורה מפשוטו:

הרמב"ן בפרשתו מאריך בדברים, מסכים עם רש"י וחלוק עליו. הוא מסכים עם רש"י שמדובר בסיפור אחד שתחילתו בספר דברים והמשכו בספר במדבר, אבל בתחילה גם הבקשה וגם הציווי האלוקי היו במגמה חיובית. וז"ל בקיצור: "והנראה אלי לפי פשט הכתוב ... אבל היה הענין כך, ששאלו ישראל השליחות וייטב הדבר בעיני משה (כמופיע בדברים), ואחר כך בא הדבור אל משה כשאר הדברות ואמר לו סתם "שלח לך אנשים" (כמופיע במדבר), וזה טעם "ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל" (במדבר), כי הוא מדבר בענין חדש לא סופר בו כלל. והיה כל זה, כי ד' חפץ למען צדקו שתהיה השליחות במצותו ושתהיה בכל שבטיהם ובגדוליהם, למען ינצלו". כך מתרגם הרמב"ן חלק מן הקושיות שהיו קשות על רש"י.

אחרי בקשת המחילה, נציע כיוון אחר. התורה היא ספר אחד (בהזדמנות אחרת נסביר שזה נכון גם לגבי כל התנ"ך). מכיוון שהתורה מגיעה אלינו מעולמות עליונים, מן השמים, היא מופיעה בדרך שהנביא ירמיהו מתאר: "הֲלוֹא כֹה דִּבְרֵי כָּאִשׁר נָאָם יְקִיָּה וּכְפִשִׁי פִּצְצָן סְלַע" (כג, כט). זהו הגורם המרכזי לכך שכמעט כל נושא בתורה נדון בכמה הופעות, כל אחת במקום אחר. לדרך הופעה שכזו יתרון אדיר, היא יוצרת עומק ומאפשרת לנו להימנע משטחיות. גם אם יש רק שתי הופעות, מיד נוצרת ההופעה השלישית = ההשוואה ומציאת ההבדלים בין שני הכתובים. כך עולה האפשרות לדון גם במה שלא נכתב, והוא לא פחות חשוב ממה שנכתב. תוצאות העיון בדרך זו נותנות לנו עושר אדיר ויכולות הבנה שלא היינו זוכים להן בלעדיו.

ועתה, נחזור ונתייחס לשאלת הופעת הסיפור הראשון של היוזמה לשליחת המרגלים רק בחומש החמישי, אע"פ שבמערכת הזמנים האנושית הוא קדם. אנו חוזרים לשאלה מה מקור הדברים? והתשובה היא - תורה מן השמים, שאחת המשמעויות שלה היא שהתורה באה ממקום שאין בו זמן, שהוא חלק מבריאת עולם החומר. לכן, התוצאה היא ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה".

לפי העיקרון שהתורה קדמה לעולם, נוכל להסביר כי בספר במדבר מופיעה התוכנית שקדמה לעולם. מבחינת הבורא זוהי ההופעה הראשונה. בספר דברים, המאוחר יותר, מופיעה התוכנית כפי שהיא יצאה אל הפועל בעולם המעשה. המציאות על כל חלקיה מתקבלת רק בהשוואת שני הסיפורים, והפקת הלקחים מההשוואה. גם כך לומדים פרשיה בתורה!

הבה נתפלל כי נזכה תמיד לבחון כל סוגיה לעומקה, ורק באמצעותה נשתדל להבין את המציאות. כל פתרון חד ממדי ידחה על הסף. נשתדל לעשות כל מאמץ להבין ימים מורכבים אלה לעומקם, ומתוך כך נתקדם גם לפתרון המיוחל בקרוב. אמן!

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִילּוֹי זְשֵׁמַת

לעיני הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב אשר וגבי סוזן סרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' מאיר וגבי שרה ברנפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר יצחק כהן שבת תשפ"א	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	לע"נ דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ז"ל ונעמי הי"ו. נלב"ע כ"ח באייר	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' שמואל רוזנהק נלב"ע ו' באייר תשפ"ג	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג
	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה				

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

שטיפת רצפת אולם השמחות

בשבת הקרובה, שבת פרשת "שלח לך אנשים" וכן "טובה הארץ מאוד מאוד", בעזרת ד' קהילתנו תארח קבוצה של אנשים המתכוננים לשליחות, כדי להפיץ את תורת ארץ ישראל, ולעודד עליה ארצה מגלויות ישראל. בבוקרו של יום השבת מתוכנן קידוש קהילתי באולם השמחות, ולאחריו השליחים ומספר נציגי קהילה יסעדו יחד באותו אולם.

דא עקא, שדרך כלל בתום קידוש קהילתי האולם מלוכלך מאוד. נשאלתי אם מפני כבוד האורחים וכבוד השבת מותר לשטוף את הרצפה בין הקידוש והסעודה.

במסכת שבת (דף מ:) הגמרא מספרת על תלמידו של רבי מאיר שביקש להדיח את הקרקע לפני כניסתו לבית המרחץ, ורבי מאיר אמר לו שאסור להדיח את הרצפה. רש"י מסביר שישנו חשש ששטיפת הרצפה תשווה את הגומות שבקרקע, ויש בכך מלאכת 'חורש'. כמובן שהדברים אמורים ביחס למקום לא מרוצף, בו יש חשש שכיבוד הקרקע יישר אותה. מה הדין בבתי המרוצפים שלנו?

בכדי לברר את השאלה הזאת עלינו לשוב לסוגיית טאטוא הרצפה. במסכת שבת (דף צה ע"א) נאמר שאסור לכבד את הרצפה בשבת. אך אממר התיר זילחא (רש"י – לרבע את הבית), מפני שבביתו אין גומות להשוות. בברייתא נאמר שמותר לשטוף ידיים ורגליים במקומות שונים בבית, וממילא הבית יורבץ. הגמרא אומרת שלפי רבי שמעון, המתיר דבר שאינו מתכוון בשבת, מותרת פעולה זו אפילו לכתחילה.

מה מותר אפילו לכתחילה? מההקשר משמע שהריבוע (שפיכת המים כדי שהעפר לא ייצור אבק) מותר, מפני שמתכוון להדק את האבק, ולא ליישר את הקרקע. אך בה"ג מבין שכונת הגמרא היא גם להתיר לטאטא מפני שאינו מתכוון להשוות גומות אלא רק לסלק הלכלוך, וכדבריו פסקו ראשונים רבים (רי"ף רמב"ן רש"י). ר"י, מבעלי התוספות, חולק עליו ואוסר לטאטא את הקרקע, ומתיר לרבע את הקרקע בלבד, וכדבריו פוסק הרא"ש. ראשונים אלו חלוקים בשאלה אם יש איסור בטאטוא כאשר אין כוונה ליישר את הקרקע.

אך מחלוקת זו מתייחסת לקרקע שאינה מרוצפת. מהו הדין בקרקע מרוצפת? במסכת שבת (דף כט:) בר אבין מציפורי גרר ספסל בעלייתו של רבי יצחק בן אלעזר, שהיתה מרוצפת. הרב אמר לו שאסור לגרור את הספסל, אפילו על קרקע מרוצפת, שמא ילמדו שמותר לגרור ספסלים בשבת גם במקום לא מרוצף, ויעברו על איסור חורש. להלכה אנו פוסקים כרבי שמעון, שמותר לגרור ספסל אם אין וודאות שתיווצר חרישה, כך שגזירה זו של רבי יצחק בן אלעזר נדחתה מן ההלכה. אך בעל התרומה, ובעקבותיו הרא"ש, פוסקים שגזירה זו שייכת גם ביחס לטאטוא. לאור זאת הם אוסרים לטאטא קרקע מרוצפת, שמא ילמדו לטאטא קרקע שאינה מרוצפת. כדבריהם פוסק הרמ"א (אורח חיים סימן שלו סעיף ב). אך הרי"ף והרמב"ם (הלכות שבת כא ג) פוסקים שמותר לטאטא בית מרוצף, וכדבריהם פוסק בשו"ע (שם).

הביאור הלכה (שם) מראה שאפילו לפי הפוסקים האוסרים לטאטא בית מרוצף, גזירה משום בית שאינו מרוצף, אינם אוסרים בעיר בה רוב הבתים מרוצפים. לכן בימינו, שכל הבתים מרוצפים, אין חולק שמותר לטאטא את הרצפה בשבת.

אך השאלה העומדת בפנינו היא: מהו הדין אם אין די בטאטוא, אלא יש צורך גם לשטוף את הרצפה? המגיד משנה (על הרמב"ם שם) מוכיח שלפי הרמב"ם הטאטוא מותר בבית מרוצף (ואין גזירה משום בית שאינו מרוצף), ואילו השטיפה תמיד אסורה, מכיוון שהטאטוא הכרחי, אבל לא השטיפה. לעומת זאת, רש"י ובעלי התוספות גוזרים שאין לטאטא בית מרוצף שמא יטאטא בית שאינו מרוצף. הם אינם מבחינים בין טאטוא ושטיפה, ואינם מתחשבים בצורך, אלא בוחנים אם יש חשש שילמדו דבר אסור מן הפעולה המותרת.

אך לאור זאת לכאורה תצא מסקנה הפוכה: לפי הרמב"ם אין מקום להתיר לשטוף את הרצפה, שהרי הוא סבור שהגזירה כוללת, מפני שאין צורך מספיק בשטיפה בכדי להתירה, אפילו אם כל הבתים מרוצפים. אך לפי רש"י ובעלי התוספות, אם אין בתים שאינם מרוצפים, אין טעם לאסור את שטיפת הרצפה, והיא תהיה מותרת.

לאור זאת, הרב בן ציון אבא שאול (שו"ת אור לציון חלק ב פרק מג שבת הערה ח) מתיר לשטוף את הרצפה אם היא מלוכלכת ביותר, משני הטעמים הללו: הבתים שלנו מרוצפים כולם, ורמת הניקיון שאנו רגילים אליה הרבה יותר גבוהה מרמת הניקיון שאנשים חיו בה באותה עת. מה שלא היה נראה נחוץ לרמב"ם אצלנו עשוי להיות חשב מאוד.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק כג סעיף ו) מביא את פסיקת הגרש"ז ביחס לבתי חולים, שם ודאי שיש צורך לשמור על ניקיון ברמה גבוהה, וכאשר יש צורך בכך, אין להסתפק בטאטוא בלבד. ברם במהדרת שנת תש"ע הוסיף והתיר גם במקומות בהם ישנו לכלוך רב.

לכן למעשה:

בימינו כל הבתים מרוצפים. למרות זאת, אסור לחלוטין לשטוף את הרצפה עם סחבה (בזה יתכן ויהיה איסור סוחט ומלבן), וכן אסור לשטוף את הרצפה אם אין בכך צורך משמעותי. במידה ויש צורך משמעותי, מותר לשפוך מים על המקומות המלוכלכים ולגרוף את המים במגב.

במקרה שלפנינו, בו יש צורך קהילתי, ולאחר מכן צורך של כבוד ועונג סעודת השבת, מותר לשפוך מים על המקומות בהם הרצפה מלוכלכת ביותר ולגרוף את המים משם. ויודאו שלא גורפים את המים על צמחיה.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	ניר יצחק רפאל בן יפה
רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	רבקה בת שרה בלה	חוה ראנלה בת פיילא
עונדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה			יאיר ידידיה בן מיכל בינה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Vienna, Austria

וינה, אוסטריה

מנחם אב תשנ"ג

קבורה בקבר שהתפנה ע"פ הדין

שאלה

קבר שנפנה משם מת כדי לקבור אותו בארץ ישראל, האם מותר לקבור שם בן אדם אחר ובאיזה תנאים?

תשובה

קבר שנפנה משם מת כדי לקבור אותו בארץ-ישראל, פינוי שהוא מותר על-פי הדין¹, מותר לקבור בו מת אחר². ולרווחא דהלכה³ ראוי להנהיג בכל אופן שלא להשתמש בקבורה החדשה בכל דבר תלוש (אף שקבעו בקרקע) ששימש לקבורה הראשונה, כגון לבנים, ואם אפשר, אף לא בעפר הכרייה שכיסו בו את המת הראשון⁴.

אמנם, בבית-קברות שיש בו "הכנה" של קברים בעוד החיים בחיותם, וקברו בו מת בקבר כזה על דעת לפנותו, מותר להשתמש בקבר זה אחרי כן לצורך מת אחר אף בחלקים התלושים (כגון לבני-הצד) שנקבעו בשלבי ההכנה, אך לא בחלקים שנקבעו לצורך המת לאחר מיתתו (כגון האריחים העליונים)⁵.

¹ המפונה כדון, ואין חשש לבעיה הלכתית אחרת, ממונית, כגון גזילת רכושו של המת הראשון. כן הביא בשו"ת "ציץ אליעזר" (ח"ז סי' מט פרק ח בשם ה"יהודה יעלה"), ועיין ב"גשר החיים" הנ"ל שדן בפן זה בהרחבה.

² מוסכם הדבר ש"איסור הנאה" מקבר המת אינו כי אם בקבר של בנין (קרי: דברים התלושים שקבעם בקרקע לצורך הקבר). אבל קרקע עולם של קבר אינו נאסר (שו"ע יו"ד סי' שסד סעיף א). ועיין ב"דעת כהן" להגראי"ה קוק שדן בזה לדעת הבי"ח אליבא דר' ישעיה באיסור אחר: איסור דרבנן משום כבוד המת הראשון ואף בקבר של קרקע עולם, והעלה שיש חולקים על בי"ח זה. ורוב הפוסקים לא חששו לבי"ח בכהאי גוונא [יש שהביאו הבי"ח דווקא בקבר של בנין ("גשר החיים" ח"ב פ"ד סעיף ג), ואחרים דחו דברי ר' ישעיה מהלכה ("כתב סופר" חיו"ד סי' קעז)].

³ אמנם פוסקים שונים כתבו להלכה אופנים שונים להתיר שימוש אף בתלוש, אך כדי לצאת ידי דעת כולם ראוי לנהוג כפי שכתבנו. ולהמחשת קוטביות הדעות בזה נדגים: במקום שהנהוג הוא שמשלמים עבור חלקת קבר: "כתב סופר" הנ"ל פסק שרשאים לקבור בקבר, ודווקא לא ישלמו עבורו (החסרון לקרובי המת אינו אסור בגדר הנאה מקבר מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו". ודווקא מכירת הקבר אסורה, דהמוכרים נהנים הנאה האסורה, וכפשוטו דברי תשובות הרשב"א שהביא שם).

⁴ ה"שבט סופר" (תשובה קד) פסק דבכהאי גוונא צריך שדווקא ישלמו, וכן פסק ב"דעת כהן" (סי' רב), וכן משמעות לשון ה"נמוקי יוסף" שהביא ב"שבט סופר", דאי לאו הכי יש הנאה לחיים: ליורשי המת השני.

⁵ ב"גשר החיים" הנ"ל העלה שבין ישלמו ובין לא ישלמו, אין לקבור בקבר שנתפנה (בתלוש) במקום כזה שנהוג לרכוש חלקת קבר. עיין ברמ"א (יו"ד סי' שסד סעיף א) שהביא ב' דעות בזה, אי מקרי "קרקע עולם" או לאו. - לבנים ועפר הנ"ל האסורים בהנאה - ישברם ויפזרו לרוח (שו"ע יו"ד סי' שסג סעיף ה).

⁶ לגבי קבר בנוי כתב בשו"ע שם: "וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחילה, מותר". וה"הכנה" מחיים לא מקרי הזמנה (עיין רש"י סנהדרין מח ע"א ד"ה נפש), ורק הבניין לצורך המת, כגון הנחת הלבנים העליונים, מקרי הזמנה, דאז החלקים הללו שהזמינם, אסורים בהנאה אף שנקבר על דעת לפנותו, כמו שכתוב בשו"ע שם. ועיין עוד ב"פתיח תשובה" (יו"ד סי' שסג ס"ק ו) במה שנראה מחלוקת בהזמנה לזמן, אי נאסר לאחר שצר ביה.

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרדיך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				